

были предоставлены авторами военно-топографических описаний, – В. Павловичем, М. Домонтовичем, О. Шмидтом о формировании антропологического состава украинского народа, местных диалектов в языке, эволюции традиционного жилья, религиозных и аграрно-календарных праздников.

Юлія Мазурика

ПЕКІНСЬКА ДУХОВНА МІСІЯ В XVIII СТ.: “МАЛОРОСІЙСЬКИЙ” ДИСКУРС

Вивчення історичних і культурних відносин України з Китаєм перебуває лише на стадії збору матеріалів. Українсько-китайські історичні, політико-економічні та культурні зв'язки досі не були предметом спеціальних досліджень. Адаже значна кількість фактів і явищ (переважно XVII-XX ст.), належних до української культури, проігноровані українською ментальністю, породжених носіями українського етносу подавалися, за зрозумілих причин, у російському забарвленні. Одним з показових сюжетів українсько-китайських відносин є історія діяльності Російської Духовної Місії в Китаї (більш відомої як Пекінська Місія) у XVIII ст. [17], яку російський дослідник М. Веселовський назвав “своєрідною установою, що виникла в силу історичних випадковостей [19, с. I].

Дійсно, Місія була заснована для духовної підтримки російських козаків, захоплених у полон цинськими військами у 1685 р. після падіння албазинського острога на р. Амур. Оскільки з полоненими був священик Максим (Леонт'єв), китайська влада дозволила зарахованим на службу в імператорську гвардію козакам зберегти відправлення православного богослужіння та навіть виділила невеличку територію для спорудження православної церкви. Вже у 1698 р. думний дяк Вініус, писав з Тобольська Петру I за кордон, що в Пекіні збудовано руську церкву і що деякі китайці охрестилися. “То дело зело изрядно. Только, для Бога, поступайте в том опасно и не шибко, дабы китайских начальников не привесть во злобу, также и езуитов, которые там от многих времен гнездо свое имеют, – відповідав Петро I, наголошуючи, що для Пекіна “надобны попы не так ученые, как разумные и подкладные, дабы через некоторое кичение оное святое дело не произошло в злейшее падение [30, с. 579]. Через два роки, в указі від 18 липня 1700 р. російський цар безпосередньо торкнувся питання про відкриття місії та наказав писати до Київського митрополита Варлаама (Ясинського), щоб той “поискал в малороссийских своей области городах и монастырях из архимандритов и игуменов или иных знаменитых иноков добраго и ученаго и благаго непорочнаго жития человека, которому бы в Тобольску быть митрополитом, и мог бы с Божиюю помощию исподволь в Китае и в Сибири в слепоте идолослужения и в прочих неверствиях закоснелых человек приводить в познание... истиннаго живаго Бога и привел бы с собою добрых ученых не престарелых иноков дву или трех человек, которые бы могли китайскому и мунгальскому языку и грамоте изучиться, и их суеверие познав, могли твердыми святаго Евангелия доводами многия души ... привести во свет познания Христа [24, с. 50]. Китайська сторона, в свою чергу, не поспішала з відкриттям православної місії в Пекіні. І лише в 1712 р., після смерті албазинського священика, імператор Кансі дозволив приїзд у Китай першого складу Російської Духовної Місії, яка й прибула до столиці цинського Китаю в 1715 р. (за іншими даними, на початку 1716 р.). За російсько-китайським Кяхтинським трактатом 1728 р. цинське керівництво офіційно визнало перебування в Пекіні Російської православної місії

та практику періодичного оновлення її складу шляхом надсилання чотирьох священнослужителів та шести учнів “для вивчення місцевих нарічтів [25, с. 19-20]. Члени цих місій різних складів, що змінювалися в середньому кожні 7-10 років, окрім відправлення богослужіння серед православних албазинців та їх нащадків іноді виконували різноманітні дипломатичні і торгові доручення російського уряду, виступали перекладачами у відносинах цинського Китаю з прибувшими з Росії торговими караванами і дипломатичними місіями, викладали російську мову в столичній урядовій школі та ін. [32, с. 52]

Але, як би там не було, для нас важливим є той факт, що наказ Петра I від 18 липня 1700 р. заклав підґрунтя для майбутньої місії та майже на ціле століття визначив її національне обличчя, а саме: в китайські місіонери запрошувались “малороси, як “вчені, “розумні та “покладливі. “Для виконання такого важливого завдання, погляд російського Царя спрямувався від півночі на південь – до стійких натур, малоросів, що загартувалися в своїй боротьбі з католицтвом та володіли тоді відносно більшою освіченістю, – читаємо пояснення цього явища у М. Адоратського, головного дослідника Пекінської Місії кінця XIX ст. [6. – №4, с. 463]. Стан справ змінився з приходом на престол Катерини II (28 червня 1762 р.), коли характерним стає призначення на архієрейські кафедри росіян. Але ця загальна тенденція не відобразилася на національному складі начальників Пекінської Духовної Місії, яку до початку XIX ст. (з 1715/1716 до 1808 рр.) очолювали саме вихідці з України [за єдиним виключенням в період діяльності П'ятої місії (1755 – 1771 рр.), яку очолював етнічний росіянин архімандрит Амвросій (Юматов) – Ю. М.]

Але до теперішнього часу ця цікава, на думку автора, проблематика, присвячена місіонерській діяльності українського духівництва в далекому Китаї, не стала предметом наукового вивчення та навіть не уведена до наукового обігу в сучасному українознавстві. Вона, як правило, розглядається тільки сучасними російськими дослідниками, які акцентують увагу на дипломатичній чи науковій сфері діяльності Пекінської Місії (світські автори) [2; 8; 10; 21 та ін.], або на духовно-місіонерській (церковні дослідники) [1; 22; 27 та ін.], та використовуючи усталене словосполучення “малоросійський період, “малоросійська течія для загальної назви періоду XVIII ст.

Автор поставив собі за мету дослідити “малоросійський дискурс російської історіографії XIX – початку XX ст., яка так чи інакше торкається діяльності Пекінської Місії в XVIII ст. Саме така постановка проблеми дозволяє подивитись на питання значно ширше, оскільки, по-перше, відображає сприйняття переважно представниками російської церковної науки вказаного періоду українського духівництва, по-друге, відбиває певні стереотипні уявлення, що надовго запанували в історичних працях, присвячених цьому питанню.

Першою спробою описати й оцінити діяльність православних місіонерів в Китаї була “Выписка из замечаний о пекинских духовных миссиях іеромонаха 4-ї місії (1745 – 1755 рр.) Феодосія (Сморжевського) [7]. Поляк за походженням, Феодосій навчався в єзуїтській колегії у Львові, а згодом став викладачем Київської Духовної Академії. Із ієродиякона Києво-Софійського монастиря, він був рукопокладений в ієромонахи та відправлений до Пекіну. “Молоді літа, сатиричний дух, а може бути почасти й властивості самих предметів були причиною уїдливих його відгуків на рахунок членів місій, що знаходилися до нього в Пекіні, –таку примітку про автора дав редактор журналу “Сибірський вісник відомий археограф Г. Спаський, надрукувавши уривок з його праці “Об езуитах в Китае [28, с. 198]. Замітки о. Феодосія концентруються лише на внутрішньому житті пекінських місіонерів (з 1-ї по 4-у місії) та являють собою, так би мовити, історію

китайської повсякденності, яка відображає “місіонерський побут того періоду та переважно негативні риси життя і характеру місіонерів-попередників (пятика, сварки між собою та ін.). Але покажемо те, що Смержевський сатирично описує відхилення від норми у поведінці священнослужителів. Тобто, ми можемо припустити, що у 4-й місії, до складу якої входив сам о. Феодосій, такого вже не було.

Значний інтерес викликає також “Уведомление о начале бытия россиян в Пейдзине и о существовании в оном Греко-российской веры архимандрита Софронія (Грибовського), начальника 8-ї місії (1794 – 1808 рр.) [31]. “Уведомление засновувалося на архівних матеріалах місії, в числі яких, до речі, був і вищеназваний рукопис Феодосія (Смержевського). В “Уведомлении подавалися докладні характеристики начальників Російської Духовної Місії, включаючи відомості про самого о. Софронія (“Я именованный родом из Малороссии, житель города Лубен, обучался в Киевской академии с низших классов до философии... та ін. [31, с. 30]), а також наводилися списки учнів, що посилалися в Пекін з 1-ї по 8-му місії. “Місіонерський побут попередників було зображено комплексно та в більш стриманій формі, з урахуванням як позитивних, так і негативних явищ пекінської дійсності.

Рукописи вищеназваних документів (“Замечаний Феодосія (Смержевського) та “Уведомления Софронія (Грибовського)) було вивезено з Пекіна до Петербурга приставом Є. Ф. Тимковським, а опубліковано тільки у 1905 р. Тому можна стверджувати, що ці твори не спричинили ніякого впливу на розробку цього питання в ХІХ ст. До того ж, національний аспект в них був відсутнім, адже вихованці Києво-Могилянської академії не зосереджували на цьому своєї уваги, не дивлячись на те, що, окрім начальників, всі інші члени місії, як правило, були “великоросами. “Малоросійська свідомість не відчувала інаковості росіян та сприймала їх за “своїх, навіть не акцентуючи уваги на походженні того чи іншого начальника місії чи когось з її членів.

“Вас цікавить китайська церква, ви бажали б прочитати десь про неї. Тяжко; джерела, з яких можна було б здобути що-небудь стерпне про цей предмет мізерні... Про Греко-російське християнство в Пекіні рішуче ніде прочитати, – відповідав у 1844 р. своєму другові, Саратовському єпископу Іакову, член 12-ї місії (1840-1849 рр.) ієромонах Гурій (Карпов), пропонуючи о. Іакову прочитати замітку. “Історичний перелік змін місії студента 8-ї місії [в минулому студент Казанської духовної семінарії. – Ю. М.] Степана Ліповцова, що розміщена в журналі “Сибірський вісник за 1822 р., додаючи, що багато з неї він не дізнається [23, с. 655-656]. Дійсно, замітка скудна на факти, але вперше дає коротенькі біографічні відомості про начальників Пекінської місії (з 1-ї по 8-му), що написані неупереджено, в розповідному тоні. Наприклад, про начальника 1-ї місії (1715-1728 рр.): “Іларіон (Лежайський), родом малоросіянин, приїхав з митрополитом Іоанном (Максимовичем) з Чернігова до Тобольська і там служив при домі митрополитові, а за посвяченням в архимандрита відправився в Пекін у 1714 р. і там помер в кінці 1719 р. [16, с. 184]. Або про начальника 4-ї (1744-1755 рр.): “Гервасій (Лінцевський), родом з київських священницьких дітей, постриженець Злато-верхо-Михайлівського монастиря, був в академії Київській вчителем синтаксими та поезії, а потім біля 7 років намісником вищеназваного монастиря. Підвищений в архимандрита в Пекін 25 червня 1742 р. в Києві [16, с. 187].

Ще деякі цікаві відомості першої половини ХІХ ст. про Пекінську Місію містяться у декабриста Олександра Корниловича, який, знаходячись у Петропавлівській фортеці, на основі своїх вражень після зустрічі та бесід з видатним синологом того часу, начальником 9-ї місії (1808-1821 рр.) Іакінфом (Бічуріним), склав власний проект “Про недоліки роботи Руської Духовної Місії в Китаї та її реорганізацію, який планував відправити російському

уряду. Після розмов з о. Іакінфом в нього склався такий образ місії та наслідків її діяльності в XVIII ст.: “Наші місіонери обираються з монахів, котрі тільки що мають деякі відомості в богословських науках, студенти ж – з недовчившихся семінаристів, що часто посилаються туди проти волі. Ні пізнання, ні поведінка цих осіб... не могли поселити до них в Пекіні поваги, і в цьому випадку, наважусь сказати, місія принесла нам більше шкоди, аніж користі... [13, с. 225]. З цього зауваження для нас важливим є той факт, що негативне сприйняття місії спричинено саме поведінкою місіонерів та в більшій мірі учнів, які, до речі, не були вихідцями з Малоросії. Про начальників же не сказано ані слова, тим паче відсутня будь-яка національна диференціація.

Найбільш повний опис перших восьми духовних місій в Китаї, в якому вперше акцентувалася увага саме на національній відзнаці, яка й обумовила, на думку його автора, значення та результати діяльності Пекінської Місії, було зроблено ієромонахом Миколаєм (Адоратським), членом 16-ї та 17-ї місії (знаходився в Пекіні в 1882-1886 рр. – Ю.М.). Робота, стала початком великого церковно-історичному дослідження “Православна місія в Китаї за 200 років її існування, яке, на жаль, автору так і не вдалося закінчити [6]. В 1887 р. по цій темі о. Миколай захистив дисертацію в Казанській духовній академії та отримав ступінь магістра богослов'я.

Всіх рецензентів вражала велика кількість використаних Миколаєм джерел: “йому знайомі не тільки всі головні труди, які відносяться до історії наших відносин з Пекіном, але й більша частина невеличких статей, розкиданих по різних журналах - писали одні. “Він вичерпав всю наявну літературу по своєму предмету - писали інші [3, с. 134]. Але цікаво, що нікого з рецензентів не засмутила періодизація діяльності Російської Духовної Місії в Китаї, яку запропонував Миколай (Адоратський) у своїй праці, в якій, за його словами, намагався “цілковито стушувати свою особистість, не задаючись ніякими особливими тенденціями та упередженнями [4, с. 155]. В основу поділу на періоди о. Миколай поклав два критерії: 1) національний (XVIII ст. – “малоросійська течія, XIX ст. – “великоруська, “перша більш пасивна, друга більш активна [6. – №2, с. 256]) і 2) по завданням, покладеним на місію (1685-1745 рр. і 1745-1808 рр.). Гранню між останніми двома періодами автор поставив 1745 р. – початок діяльності 4-ї місії. З цього часу, на думку Миколая (Адоратського), змінились відносини між Росією та Китаєм, почалась правильна звітність місії [4, с. 155]. У своїй попередній праці “Отець Іакінф Бічурін. Історичний етюд, Миколай (Адоратський) писав: “Архімандритом Софронієм (Грибовським)... закінчується період переважання в Пекінській місії начальників малоросів і з нього ж починається період великоросів, бо в його місії “всі члени були вже з Великоросії [5, с. 166]. “З прибуттям нових після нього членів, – продовжує він, – починається більш світла епоха в житті та діяльності пекінської духовної місії, коли на чолі її начальників та в числі членів виступають великороси з кращими здібностями та більш солідною науковою підготовкою [5, с. 169], “з цього часу вона поступово виходить зі свого занедбаного і плачевного стану... та починає відновлюватися задля правди, преподобія та істини [5, с. 166].

Далі він з сарказмом відмічає, що “південно-російські навчальні заклади з Київською академією на чолі, в своїй історії повинні скромно замовчати про них (українців, що очолювали сім духовних місій в XVIII ст. – Ю.М.) [5, с. 168]. Цікаво, що, дійсно, “мовчали і тоді, “мовчали і пізніше. Єдиним дослідженням українських авторів XIX ст., яке так чи інакше торкалося б діяльності Православної Місії є “Історичний нарис християнської проповіді в Китаї викладача Київської духовної академії професора Малишевського, в якому ніякого акцентування на національному походженні чи приналежності до Київської

Духовної академії керівників Пекінської місії не має, а подається тільки загальний характер діяльності Місії (“політичний та релігійний”), що пояснюється “одним і тим же характером усіх посольств, що змінjali одне одного кожні десять років та стабільним становищем місії протягом всього часу її існування [18, с. 306].

В сучасній українській історіографії, за підрахунками автора, про цю тему було лише мимохідь заявлено двічі. Вперше - на конференції “Україна-Китай: шляхи порозуміння (Київ, 1993 р.) в доповіді О. І. Микитенко, присвяченій українсько-китайським літературним зв'язкам в їх історичному розвитку. Тут відзначається важливість дослідження українсько-китайських взаємин, в тому числі і “дипломатичній, дослідницькій й просвітницькій діяльності вихованців Києво-Могилянської академії, переважно духовних осіб, які за браком відповідно підготовлених російських кадрів використовувалися царським урядом для дипломатичних переговорів з Китаєм, для участі в російських духовних місіях в Пекіні [20, с. 101]. Вдруге, більш конкретно – провідним спеціалістом з історії українсько-китайських відносин, редактором журналу “Україна-Китай: інформаційно-аналітичний огляд В. О. Кіктенко. У 1999 р. цей дослідник захистив дисертацію, присвячену становленню українського китаєзнавства у XVIII ст. – першій пол. ХХ ст. [15], а в 2000 р. видав монографію з цієї проблеми [11; 12]. Перший розділ його дисертації “Початки феномену українського китаєзнавства (1701-1806) торкається діяльності Пекінської місії. Але по відношенню до цього періоду В. О. Кіктенко вживає словосполучення “малоросійська течія, посилаючись на Михайла (Адоратського) [11, с. 8], хоча останній, вкладав у це поняття негативний зміст, безпідставно протиставляючи “малоросійській течії “великоруську.

Повертаючись до історії Пекінської місії о. Михайла, слід зазначити, що ця “безпідставність якраз і впливає з його дослідження, коли він ретельно розбирає склад тієї чи іншої місії. Єдиною місією, яку більш-менш можна назвати “малоросійською, була 4-а (1744-1755 рр.), оскільки, окрім її начальника Гервасія (Линцевського), ще три її члени були киянами, але, як не дивно, саме ця місія отримала найбільш позитивну характеристику її діяльності. Мабуть, саме це не сподобалося головному рецензентові о. Михайла професора П. Знаменському на захисті дисертації, адже саме з цієї місії, за періодизацією Адоратського, починається якісно новий період в її діяльності, пов'язаний “з початком наукової діяльності, яка успішно співвідносилась з дипломатичною [4, с. 156].

“Список особового складу Російської Духовної Місії в Пекіні наявно показує, що “малоросами у складі місій XVIII ст. були тільки начальники, учні та місіонери переважно були випускниками або студентами Московської і Казанської академії та семінарії, а також Іркутської і Тобольської семінарії. І, як вже зазначалося, саме на учнів були скарги та догани і начальників місії, і, навіть, китайського трибуналу. Починаючи з 1734 р. кожному з начальників Пекінської місії в XVIII ст. надавалася спеціальна інструкція, котра, без сумніву, була заснована на прецедентах та мала назву “О должности и действе архимандрита в содержании себя и прочих ему подручных и вообще в управлении. Наприклад, п. 7 інструкції, даної 3-й місії, містив наступний наказ стосовно підлеглих: “С преступающими долг звания своего и о благожитии своем нерадящими, и в пьянстве и безчинии и прочия непорядки уклоняющимися, поступать вам, архимандриту, с дерзновением, наказывая и смиряя их словом и делом, кто чего будет достоин, без упущения [6. – №6, с. 177]. Пункт 7 інструкції для 7-ї місії додає права архимандриту в разі непокори чи буйства кого-небудь з підлеглих “удержанием их жалования смирять [9, с. 57] або “на хлебе и воде содержать (для 8-ї місії) [6. – №11, с. 295].

Але, не дивлячись на інструкції і заборони, в кожній місії траплялись які-небудь

негарзди, викликані пияцтвом чи “буйним норомом їх членів. Про це детально розповідає головний “історіограф Пекінської місії Миколай (Адоратський), посилаючись на погану роботу “керівників-малоросів та забуваючи про особисті властивості членів місії, погане фінансування, ознаки культурного шоку, відсутність можливості повноцінного православно-конфуціанського діалогу та багато інших факторів.

Стислий огляд діяльності Духовної Місії в Китаї світської особи, російського посланника в Пекіні І. Коростовця, також зберіг запропоновану Миколаєм (Адоратським) періодизацію для характеристики діяльності місій в XVIII та XIX ст. Хоча він і спробував якось зрозуміти місіонерів, які нудьгували за вітчизною, були пригнічені самотністю та незвичайними умовами життя, через що, на його думку, й впадали в пияцтво, проте не зміг (або не захотів) утриматися від звинувачень начальників Пекінської Місії в XVIII ст., у тому, що вони “відносилися до своїх обов’язків байдуже та дивилися на займану посаду як на “тиху пристань або як на ступінь до підвищення. І. Коростовець пояснював це тим, що “більшість начальників місій було малоросами, які, як відомо, по природі своїй люди малорухомі та не відзначаються заповзятливістю [14, с. 66-67]. Стаття, присвячена Російській Духовній Місії в Китаї, вміщена в Православній богословській енциклопедії вже на початку XX ст., дослівно цитує огляд І. Коростовця. Цікаво, що обидва названі вище автори начальника 8-ї місії Софронія (Грибовського) малоросом за невідомих причин вже не називають. Залишаючи незмінною оцінку низьких результатів та “неплідної роботи Пекінської місії у XVIII ст., автор енциклопедичної статті С. Троїцький відмічає, що “в складі місії переважали малороси, які не відрізняються старанністю [33, с. 514].

Серед світських істориків такий стереотип по відношенню до “малоросів та “малоросійського духівництва зокрема, якісно спростовується та пояснюється, що ми можемо побачити на прикладі творчості визначного російського історика цього часу С. М. Соловйова, яка визначила розвиток світської історичної науки в цей період. Розмірковуючи над витоками та наслідками такого відношення та, до того ж, будучи впевненим у позитивній діяльності “малоросіян в XVII-XVIII ст., він відмічає, що “заняття малоросіянами архієрейських кафедр збуджувало сильне незадоволення поперед всього між людьми, котрі “самі сподівалися зайняти ці кафедри та були відсторонені прибульцями. “Архієреї з великоросів з ненавистю відгукалися про своїх попередників малоросіян [29, с. 537]. Розвитку історіографії Пекінської Духовної Місії в другій половині XIX – на початку XX ст. наявно підтверджує цей висновок Соловйова. Враховуючи багатоаспектність теми, запропонована робота не претендує на системність й може бути тільки попереднім конспектом, постановочною схемою для подальшого розгляду проблеми.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Августин (Никитин), архимандрит. Россия и Китай: становление отношений (Пекинская Духовная Миссия в XVIII ст.) // Миссионерское обозрение. – 2001. – №5-6
2. Автономов А. С. Дипломатическая деятельность русской православной Миссии в Пекине в XVIII – XIX вв. // Вопросы истории. – 2005. - №7. – С. 100-111.
3. Адоратский Н., иеромонах. История Пекинской Духовной Миссии в первый период ее деятельности (1685-1745) / Рец. А. П. // Записки восточного отделения русского археологического общества. – 1888. – Т. III. – С. 133-134.
4. Адоратский Н., иеромонах. Об источниках Российской Духовной Миссии за 200 лет ее существования // Православный Собеседник. – 1888. – №1. – С. 148-156.

5. Адоратский Н., иеромонах. Отец Иакинф (Бичурин). Исторический этюд // Православный Собеседник. – 1886. – №2-5.
6. Адоратский Н., иеромонах. Православная Миссия в Китае за 200 лет ее существования. Опыт церковно-исторического исследования по архивным документам // Православный Собеседник. – 1887. – №2-11.
7. Выписка из замечаний о Пекинских духовных миссиях, писанных иеромонахом Феодосием (Сморжевским) // Материалы для истории Российской Духовной Миссии в Пекине /Под ред. Н. И. Веселовского. – Вып. 1. – СПб., 1905. – С. 65-72.
8. Дубровская Д. Российская православная миссия в Китае // Родина. – 2004. – №10. – С. 13-18.
9. Инструкция архимандриту Иоакиму Шишковскому от Святейшего Синода) // Материалы для истории Российской Духовной Миссии в Пекине /Под ред. Н. И. Веселовского. – Вып. 1. – СПб., 1905. – С. 53-58.
10. Ипатова А. С. Место Российской Духовной Миссии в Китае в истории русско-китайских отношений // Востоковедение и мировая культура. – М., 1998. – С. 202-233.
11. Кіктенко В. О. Нарис з історії українського китаєзнавства (XVIII – перша половина XX ст.): дослідження, матеріали, документи. – К., 2002.
12. Кіктенко В. О. Становлення українського китаєзнавства (XVIII – 41 р. XX ст.): Автореф. дис. канд. іст. Наук. НАН України, Інститут сходознавства ім. А. Кримського. – К., 1999.
13. Корнилович А. О. О недостатках Русской духовной миссии в Китае и ее реорганизации // Корнилович А. О. Сочинения и письма. – М.- Л., 1957. – С. 224-229.
14. Коростовец И. Русская Духовная Миссия в Пекине // Русский архив. – 1893. – Ч. 3. – вып. 9. – С. 57-86.
15. Липатов А. В. Государственная система и национальная ментальность: русско-польская альтернатива // Человек между Царством и Империей: Сб. материалов междунар. конф. – М., 2003. – С. 90-96.
16. Липовцов С. О начале торговых и государственных сношений России с Китаем и о заведении в Пекине Российской Церкви и Духовной Миссии // Сибирский вестник. – 1822. – Ч. 18-19.
17. Мазурика Ю. Русская православная Миссия в Китае (XVIII – начало XX вв.) // Материалы круглого стола молодых ученых “Место религии в истории общества (3 декабря 2004 г.). – Харьков, 2006. – С. 32-41.
18. Малышевский, проф. Исторический очерк христианской проповеди в Китае // Труды Киевской духовной академии. – 1860. – Т. 3. – С. 112-172. – Т. 4. – С. 279-299.
19. Материалы для истории Российской Духовной Миссии в Пекине / Под ред. Н. И. Веселовского. – Вып. 1. – СПб., 1905. – VII+71 с.
20. Микитенко О. І. Українсько-китайські літературні зв'язки в їх історичному розвитку // Україна – Китай: шляхи до співробітництва. Матеріали конференції (Київ, серпень-вересень 1993 р.). – К., 1994. – С. 98-116.
21. Орлик О. В. Русская духовная миссия в Пекине в первые десятилетия XIX века // Новая и новейшая история. – 1998. – №6. – С. 138-142.
22. Поздняев Д., священник. Православие в Китае // www.chinese.orthodoxy.ru/RUSSIAN/book/contents.html
23. Русские и Греко-российская Церковь в Китае (Письмо иеромонаха Гурия) // Русская старина. – №9. – С. 655-662.
24. Русско-китайские отношения в XVIII в. Материалы и документы. – Т. 1. – М., 1978.
25. Русско-китайские отношения (1689-1916). Официальные документы. – М., 1958.
26. Скачков П. Е. Очерки истории русского китаеведения. – М., 1977.
27. Смолич И. К. История Русской Церкви. 1700-1917. – М., 1997. – Т. VIII(2).
28. Сморжевский Феодосий, иеромонах. Об езуитах в Китае (отрывок из Китайских записок) / Сообщ. Е. Ф. Тимковский // Сибирский вестник. – 1822. – Ч. 19-20.

29. Соловьёв С. М. Публичные чтения о Петре Великом // Чтения и рассказы по истории России. – М., 1989.
30. Соловьёв С. М. История России с древнейших времен. – Кн. VIII. – Т. 13-14. – М., 1991.
31. Софроний (Грибовский). Уведомление о начале бытия россиян в Педкине и о существовании в оном Греко-российской веры) // Материалы для истории Российской Духовной Миссии в Пекине /Под ред. Н. И. Веселовского. – Вып. 1. – СПб., 1905. – С. 1-45.
32. Тихвинский С. Л. Китай в моей жизни (30-90-е гг.). – М., 1992.
33. Троицкий С. Русская Православная Миссия в Китае // Православная богословская энциклопедия. – 1909. – Т. 10. – С. 511-522.

А н н о т а ц и я

Рассматривается “малороссийский дискурс российской историографии по вопросу миссионерской деятельности украинского духовенства в Китае в XVIII в. Автор делает попытку проанализировать истоки негативного отношения к украинцам – начальникам Пекинских духовных миссий, которое утвердилось в историографии XVIII – начала XX в.

Марія Федунь

ЗВИЧАЇ ГАЛИЦЬКИХ УКРАЇНЦІВ НА СТОРІНКАХ МЕМУАРИСТИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У кожної нації є скарби, які вона невпинно береже. Насамперед, це мова, літературні твори неперехідної вартості і, впевнені в цьому, звичаєві обряди та традиції народу. Олекса Воропай у своєму етнографічному нарисі з цього приводу зазначав наступне: “Звичаї, а також мова – це ті найміцніші елементи, що об’єднують окремих людей в один народ, в одну націю. Звичаї, як і мова, виробилися протягом усього довгого життя і розвитку народу. В усіх народів існує повір’я, що той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світі, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу”[1, 1-10].

Упродовж довгого часу фольклорні традиції, звичаї ставали об’єктами зацікавлень та дослідження широкого кола українців (тут варто назвати хоча б імена М. Гнатюка, І. Франка, О. Воропая та ін.). Традиційні народні вірування, обряди входили в канву творів художньої літератури не тільки вітчизняних письменників М. Коцюбинського, Лесі Українки та інших, але й представників літератури слов’янських націй (з цього приводу можна взяти для прикладу хоча б ланку зацікавлень польського письменника Станіслава Вінценза, котрий залишив для потомків унікальний твір “На високій полонині”, написаний польською мовою й присвячений Гуцульщині). Однак, доводиться констатувати, що майже ніхто із дослідників літератури не звертався до питання використання елементів традицій та звичаїв українського народу на сторінках мемуарних праць. Зважаючи на те, що спогадова література є унікальною можливістю ретроспективно, фактографічно передати потомкам картини життя народу в минулому, ми й хочемо зупинитися на цій проблемі, взявши як об’єкт висвітлення вітчизняну мемуаристику першої половини ХХ століття.

Насамперед хочемо зауважити, що в галицькій спогадовій літературі цього періоду прослідковуємо унікальні явища, одне із яких полягає в тому, що маємо можливість виокремити присутність загальноукраїнського авторського начала, адже вона представлена іменами як галицьких, так і східноукраїнських мемуаристів. Доречно назвати з цього